

Landsbanki Føroya
FAROE ISLANDS GOVERNMENTAL BANK

Apríl 2020

Fíggjarligt støðufesti

Ársfrágreiðing 2020

Innihaldsyvirlit

Fororð	3
Realbúskapurin	4
Fyrirøkurnar	11
Húsarhaldini	12
Bankageirin.....	15
Fíggjarmarknaðurin.....	21

Fororð

Landsbanki Føroya greinar viðurskifti í føroyska búskapinum og bankageiranum, ið kunnu hava ávirkan á fíggjarliga stöðufestið. Royndirnar vísa, at tað kann gerast sera kostnaðarmikið fyri búskapin, tá ein banki fer á húsagang. Tískil hava miðbankar kring heimin, serliga síðani fíggjarkreppuna í 2008, roynt at eygleiða ymisk hagtøl, ið kunnu vísa á møguligar veikleikar í fíggjarkervinum.

Tað finst ikki nakað einfalt mát fyri fíggjarligt stöðufesti, og tí verða fleiri ymisk hagtøl greinað, ið kunnu lýsa, hvussu ymsir partar av fíggjarkervinum ávirka hvønn annan og hvussu fíggjarkervið ávirkar sjálvan búskapin. Viðurskifti hjá millum annað húsarhaldunum, vinnuni, og stöðan í føroyska bankageiranum og á altjóða fíggjarmarknaðunum, eru í hesi frágreiðing lýst fyri árið 2020.

Fíggjarligt óstöðufesti er til dømis tá ið bankageirin ikki megnar at veita tær tæmastur, ið eru neyðugar fyri búskapin. Eitt nú um tað bráðliga ikki ber til at flyta pening ella nýta sítt gjaldskort, ella um bankin bráðliga ikki fær veitt kundum sínum lán. Fíggjarligt óstöðufesti kann eisini taka seg upp, tá til dømis ein stórur banki kemur í fíggjarligar trupulleikar.

Fíggjarligt stöðufesti er tískil trupult at lýsa, men ein er ikki í iva, tá fíggjarliga stöðufestið ikki er til staðar.

Realbúskapurin

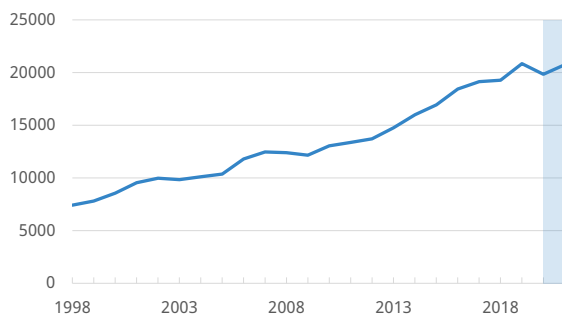
Fall í búskaparvækstri í 2020

Mynd 1 niðanfyri vísir gongdina í nominellum BTÚ í tíðarskeiðnum 1998 - 2021. Í myndini sæst ein hægri vøkstur í BTÚ frá 2012, tá strikan gerst brattari, enn framman undan. Í 2020 sæst fallið í BTÚ orsakað av Covid-19, men longu í 2021 verður aftur roknað við vøkstri.

Mynd 1 Fall í búskaparvækstri í 2020

Gongdin í BTÚ

Nominelt BTÚ, mia kr.

Kelda: Hagstova Føroya og Búskaparráðið. Árin 2020 og 2021 eru metingar hjá Hagstovu Føroya og Búskaparráðnum.

Av tí at talan er um nominelt BTÚ, kemur vøksturinn í árunum 2012 og fram, bæði av eini hækking í nógdum og av eini hækking í prísnum. Til dømis vaks útflutningurin av laks 17% í tíðarskeiðnum 2012 – 2019 mátað í nógdum, meðan miðalprísurin vaks 89% í sama tíðarskeiði. Tá talan er um makrel, er økingin í útflutninginum í nógdum stórur, frá tí at Føroyar fekk tillutað hægri kvotu, umframt at ein vøkstur í miðalprísinum av makreli sæst í tíðarskeiðnum 2012 - 2019.

Við øðrum orðum kemur stóra framgongdin, sum føroyski búskapurin hevur havt seinastu nærum 10 árin, bæði av at størri nógdir eru framleiddar, og tí útflutningsprísirnir eru hækkaðir munandi.

Búskaparráðið hevur mettt vøksturinn í føroyska BTÚ til at vera -4,8% í 2020 og 4,6% í 2021 (í leypandi prísnum). Upprunaliga var vøksturinn í BTÚ fyri 2020

mettur til 7%. Ávirkanin av Covid-19 kann sostatt sigast at vera umleið -12 procenstig í 2020 á føroyska BTÚ'íð.¹

Fallið skyldast í høvuðsheitum lægri fiskaprísir og at tað hevur gingið trekari at sleppa av við fiskin í 2020, og at fiskagoymslurnar eru øktar, serliga av toski og hýsu.

Serliga ferðavinnan og gisti- og matstovuvinnan hava verið merktar av afturgongd vegna Covid-19, men hetta rakar ikki føroyska búskapin so meint, tí hesar vinnur eru væl minni partur av samlaða búskapinum, samanborið við fiski- og alivinnuna.

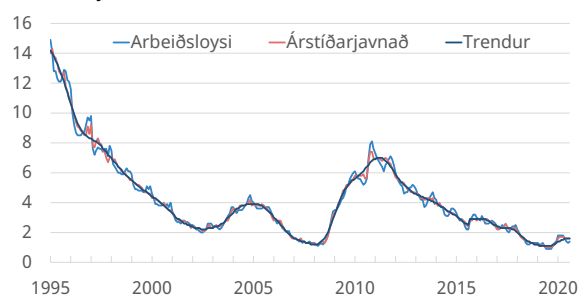
Higartil ein V-gongd

Higartil bendir á, at føroyski búskapurin er sloppin væl frá Covid-19 farsóttini. Hetta sæst aftur í løntakaratalinum, lønargjaldingunum og arbeiðsloysinum.

Mynd 2 Arbeiðsloysið er lágt

Arbeiðsloysi

Arbeiðsleys, %

Kelda: Hagstova Føroya

Løntakaratalið lækkaði við nærum 6% í apríl 2020, men er síðani hækkað aftur og er talið nærum tað sama nú, sum beint undan Covid-19. Fyri lønargjaldingarnar er vøksturinn fallin, men í krónum er meira útgoldið í 2020 samanborið við 2019 (ein vøkstur á 2%). Mynd 2 omanfyri vísir gongdina í arbeiðsloysinum, ið fyribils vaks eitt vet orsakað av Covid-19, og hóast arbeiðsloysið í lötuni er hægri,

¹ Kelda: Búskaparráðsfrágreiðing, heyst 2020.

enn tað var áðrenn Covid-19 fór at gera um seg, er arbeiðsloysið enn lágt (1,3% í des. 2020).²

Løntakaratalið lækkaði serliga innan raktu tænastráttarinnar undir afturlatingini. Við árslok 2020 var løntakaratalið í gisti- og matstovuvinnuni á nærum sama støði, sum undan Covid-19. Hetta kemur ikki av, at virkseimið í hesi vinnuni longu er komið upp á sama støði, sum áðrenn Covid-19 rakti, men tí fyrirkomulagur í hesi vinnuni hava valt at varðveita síni starvsfólk, so tær eru klárar at taka ímóti ferðafólki, tá latið verður upp aftur. Í vinnugreinini flutningur er løntakaratalið enn ikki komið upp á sama støði, sum áðrenn Covid-19. Løntakarar í hesi vinnu eru millum annað flogskiparar, flogternur, bussførarar og hýrúvognsførarar.

Hjálparpakkar

Gjøgnum fyrsta umfar av heilsukreppuni hevur Landskassin veitt hjálparpakkar, hóast tað ikki hevur

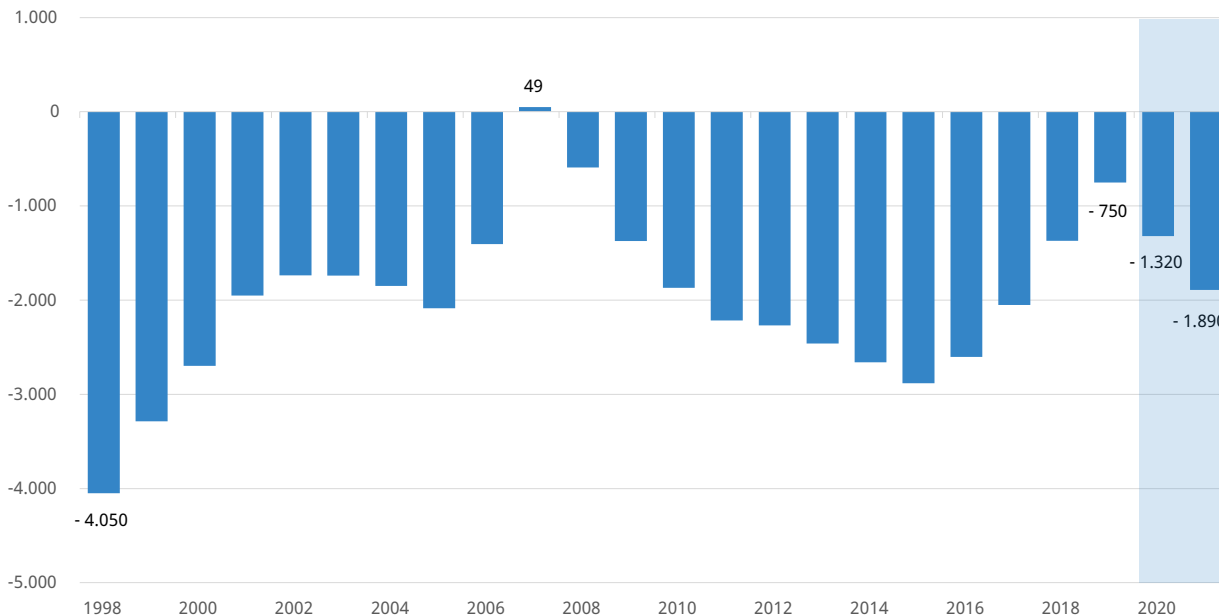
verið av somu stødd, sum í grannalondum okkara. Serliga var hjálparpakkin við lønarískoyti týðningarmikil fyri húsarhaldini. Fíggjarstøðan hjá húsarhaldunum er sum heild góð. Tey tykjast at hava varðveitt bjartskygnið og hava partvíst sett meira pening á bók og partvíst nýtt pening her í landinum, ið annars skuldi verið brúktir uttanlands í fjør summar.

Føroysku peningastovnarir hava harafturat undir Covid-19 bjóðað avdráttarskáa og eyka gjaldførishjálp til bæði húsarhald og vinnu, men avdráttarskái er ikki nýttur í merkisverdan mun, hvørki av húsarhaldum ella vinnu, tó at fyrirkomulagur í størri mun enn húsarhald hava tikið av tilboðnum. Búskaparlíga framgongdin síðstu mongu árin hevur gjørt, at vinnulívið er væl konsoliderað og somuleiðis landskassin og kommunukassarnir. Føroyski búskapurin var tí væl fyri, eins og hini norðanlondini, at taka ímóti einum tílíkum stoyti, sum Covid-19.

Mynd 3 Nettoogn/-skuld landskassans

Nettoogn/ -skuld landskassans

Mið kr.

Viðm.: Landskassin uttan útbúnað.

Kelda: Gjaldstovan og Búskaparráðið. 2020 og 2021 eru metingar hjá Búskaparráðnum.

² Kelda: Hagstova Føroya.

Covid-19 farsóttin er ikki av enn, hóast ljós hómast fyri endan av tunlinum, nú koppsetingin er byrjað. Øktar fiskagoymslur og óvissan, sum framvegis er av Covid-19, kann gera, at minni fæst fyri sær minni yvirskot í fiski- og alivinnuni. At inntøkurnar sveiggja er tó ikki ókent fyri fyrítøkurnar í hesi vinnuni. Eisini eru hesar vinnur nóg mikið væl fyri til at kunna fóta sær.

Fíggjarstøða landskassans er góð

Við ársenda 2020 var rentuberandi skuldin hjá landskassanum 5,3 mia. kr., meðan tøka gjaldførið var 4,7 mia. kr. Sostatt var netto fíggjarstøðan (skuld minus gjaldføri) -600 mió. kr., ið svarar til umleið 3% av BTÚ í 2020.

Í lógini um Landsbankan er ásett, at landskassin í minsta lagi skal hava eitt minstagjaldføri á 15% av BTÚ, sum í 2020 svaraði til 2,9 mia. kr. Tøka gjaldførið var við ársenda 2020 4,7 mia. kr., og var tí væl hægri, enn minstagjaldførið. Orsøkin er, at landskassin í juni 2020 tók eitt lán á tilsamans 2,9 mia. kr. Av hesum vóru 1,3 mia. kr. brúktar til at rinda aftur eitt lán, sum fall til gjaldingar, meðan tær

1,6 mia. kr. vóru tiknar fyri at fíggja væntað hall á fíggjarlógini í 2020 og 2021 orsakað av Covid-19.

Við ársenda 2020 var gjaldførið 1,8 mia. kr. hægri, enn kravda minstagjaldførið. Við ársbyrjan 2020 var gjaldførið 600 mió. kr. omanfyri kravda minstagjaldførið. Tí ber til at siga, at landskassin enn ikki hevur trekt uppá tað eyka gjaldførið á 1,6 mia. kr., sum lántøkan í juni gav, men bert trekt uppá tað eyka gjaldføri, sum landskassin hevði við ársbyrjan. Umframt at gjaldførið er gott, verður eisini mett, at hallið á fíggjarlógini fyri 2020 verður væl minni, enn fíggjarmálaráðið metti, tá lántøkan var framd. Tí fer landskassin sannlíkt at minka um skuldina í juni 2021, tá lán skal rindast aftur.

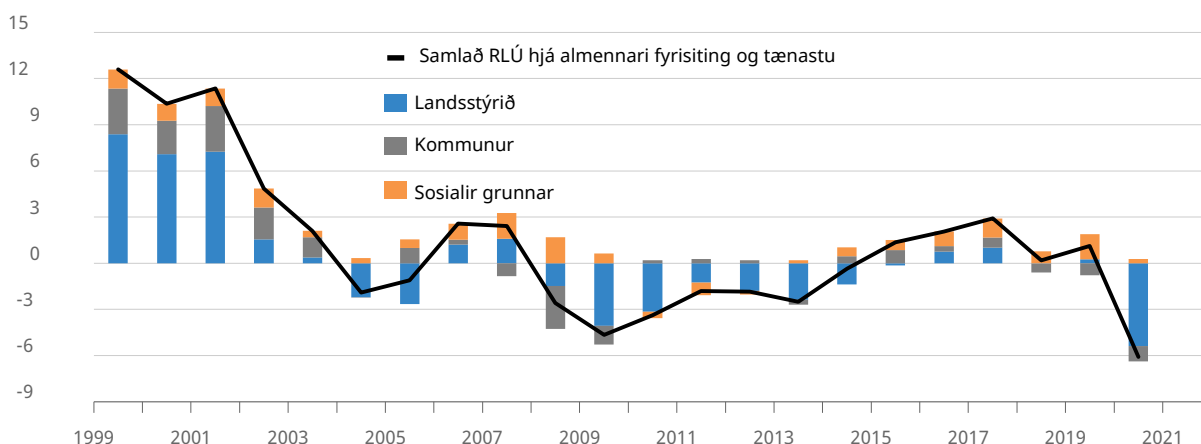
Nettoognin átti at verið størri

Á hvørjum árið kredittmetur Moody's Føroyar, og hóast Covid-19 rakti føroyska búskapin, fingur Føroyar somu rating í august 2020, sum seinast. Føroyar hevur triði hægstu rating, sum er Aa2, við støðugum útlitum. Føroyar hava tí eina góða kredittmeting og tað ger búskaparlíga ráсарúmið munandi betri hjá Føroyum, tí lættari er at taka lán.

Mynd 4 Yvirskotini ov lág

Úrslit hjá almennari fyrisiting og tænastru

Prosent av BTÚ

Viðm.: Myndin vísir roknskaparúrslit hjá almennari fyrisiting og tænastru. Landsstýrið er íroknað tunnilsfeløg. Fyri 2020 er undirskotið tí 1.100 mió kr., har 600 eru frá tunnilsfeløgnum.

Kelda: Landsbanki Føroya

Hóast fíggjarstøða landskassans í løtuni er góð, er hon í roynd og veru verri, enn hon var í 2008 tá fíggjarkreppan rakti, enntá hóast Føroyar hava havt stóra búskaparliga framgongd seinastu árin. Mynd 3 vísir, at landskassin hevði eina nettoskuld á umleið 0 kr. í 2007, áðrenn fíggjarkreppan rakti í 2008.

Í 2020 er nettoogn landskassans framvegis negativ (-750 mió. kr. við ársenda 2019). Sum nú er tykist Covid-19 at hava verið sum ein tíðaravmarkaður stoytur, heldur enn ein kreppa fyri føroyska búskapin, tað vil siga ein knapplig og ógvuslig lækking við eini skjótari tillaging. Hetta kemur millum annað av, at Føroyar framleiða matvørur, ið ein ávísur eftirspurningur er eftir í útlandinum, uttan mun til um londini eru rakt av eini kreppu ella ikki. Kemur ein kreppa, er tó vandi fyri, at Føroyar verða rataðar niður. Ratingin varð lækkað úr Aa2 við støðugum útlitum til Aa3 við neiligum útlitum í 2011, trý ár eftir fíggjarkreppuna. Niðurratingin í 2011 kom av at landskassin í sambandi við fíggjarkreppuna

fleiri ár á rað hevði hall á fíggjarlógini. Landskassin økti í árunum 2008-2015 skuldina við 3 mia. kr. tilsamans.

Skulu Føroyar ikki hava verri rating í sambandi við eini komandi búskaparliga afturgongd, er neyðugt at nettoognin er væl omanfyri tað, hon var í 2007, tað vil siga størri enn 0 kr. Landsbanki Føroya metur at nettoognin eigur at vera í øllum førum 10% av BTÚ, svarandi til umleið 2 mia. kr.

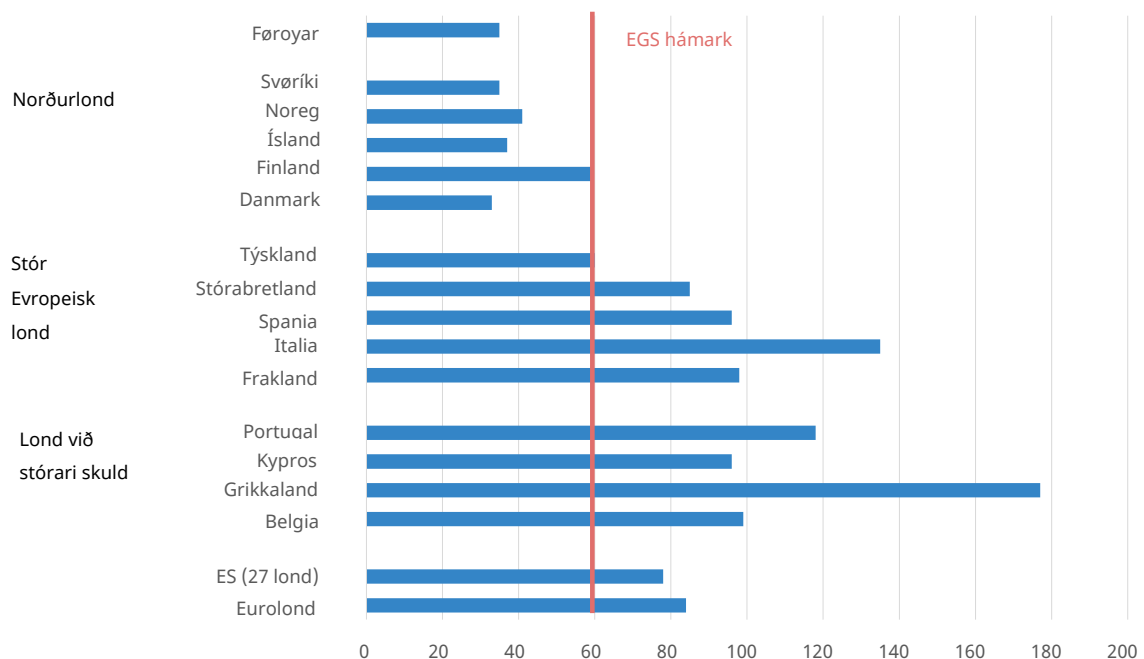
Yvirskot á fíggjarlógini økir nettoognina

Fyri at økja um nettoognina, er neyðugt við yvirskoti á fíggjarlógini. Mynd 4 vísir samlaða roknskaparúrslitið (RLÚ) fyri almenna fyrisiting og tænastru, tað vil siga land, kommunur og sosialir grunnar. Almennar fyritøkur eru ikki íroknaðar, men rakstur og skuld av Eysturoyar- og Sandoyartunlinum eru tald við í uppgerðini hjá landinum. Landskassin verður í Mynd 4 róptur

Mynd 5 EGS-skuld í ymsum londum

Almenn bruttoskuld í ymsum londum 2019, EGS skuld

Almenn fyrisiting og tænastru, t. e. uttan almennar fyritøkur

Keldur: Landsbanki Føroya (Føroyar), tradingeconomics.com (Ísland og Noreg) og Eurostat.

Landsstýrið, ið merkir landskassin íroknað Eysturoyar- og Sandoyartunlarnir, uppgjørt er eftir tjóðarroknskapparligum myndli.³

Í Mynd 4 sæst, at hóast stóra framgongd í búskapinum seinastu 10 árin, eru yvirskotini í almennu fyrisitingini og tænastruni sera avmarkaði.

EGS-skuldin

EGS⁴ stendur fyri Evropeiska Gjaldoyra Samstarvið, og EGS-skuld⁵ er ein ávísur máti at rokna bruttoskuld, sum ger tað møguligt at samanbera skuldarstøðið hjá ymsum londum. Talan er soleiðis um ein felags uppgerðarhátt. EGS-leisturin verður nú ofta nýttur sum eitt lyklatál, tá samanberingar verða gjørdar um almenna skuld í ymsum londum, eisini hjá londum sum ikki eru limir í ES.

Talva 1 EGS-skuld við ársenda 2019 og 2020

Uppgerð av EGS-skuld við ársenda 2019 og 2020		
Mið kr.	Skuld 2019	Mett skuld 2020
Landskassi	3.817	5.290
Kommunur	1.006	990
Tórshavnar havn	-242	-226
Sosialir grunnar	0	0
ES-tunlar	2.689	2.690
EGS-skuld	7.270	8.744
Mett BTÚ mió. kr.	20.850	19.840
Skuld í % av BTÚ	35	44

Kelda: Nota 8 og 9 í landsroknskapinum, Landsbanki Føroya, Gjaldstovan, roknskapir, Hagstova Føroya og Búskaparráðið.

Talva 1 vísir, at EGS-skuldin hjá Føroyum er um 44% av BTÚ við ársenda 2020, samanborið við 35% við ársenda 2019. Orsøkin til vøksturin er, at landskassin hevur økt skuldina við 1,6 mia. kr. í 2020, í sambandi við at Covid-19.

³ Hagstovan hevur endurskoðað geiraflokkningina av almennu feløgnum. Almennar fyrítøkur, sum partvís eru fíggaðar við brúkaragjaldi, men har tað almenna rindar meginpartin av íløgu og rakstri, eru fluttar úr geira S11 (ikki-fíggarligar fyrítøkur) til geira S13 (almenn fyrisiting og tænastru). Hetta merkir í okkara føri, at tunnilsfeløgini eru íroknaði.

⁴ Evran varð stovnað innanfyri lógarkarmin, sum vanligar verður nevndur ØMU á donskum (Økonomisk Monetær Union) og EMU á enskum (Economic and Monetary Union).

Mynd 5 vísir at EGS-skuldin hjá Føroyum liggur undir tey 60%, sum er avtalaða hámarkið fyri Evrulondini. Myndin vísir eisini, at Føroyar í ESG-skuld liggur á sama støðið, sum hini Norðanlondini, men hevur væl minni EGS-skuld, enn stóru evropeisku londini.

Handilsjavnin minkaður í 2020

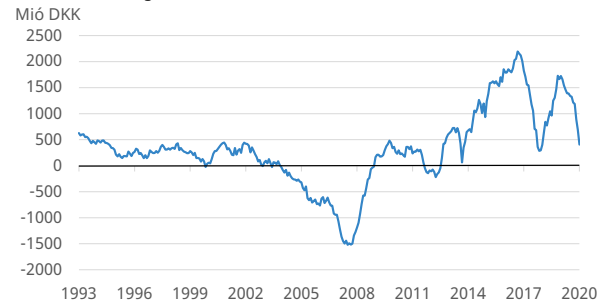
Handilsjavnin vísir gongdina i uttanlandshandlinum við vørum. Fyri 10 árum síðan lá javnin um 0, men síðan 2009 eru útflutningsinntøkurnar farnar úr 4,1 mia. kr. upp í 9,5 mia. kr. (ein øking á 132%). Hetta hevur ført til eitt stóðugt og vaksandi avlop á handilsjavnanum seinastu árin undantikið í 2018, tá útflutningurin lækkaði við 750 mió. kr.

Høvuðsorsøkin til vaksandi útflutningin seinastu 10 árin, er vaksandi útflutningur av uppsjóvarfiski og størri útflutt nøgd av alifiski, saman við stórum prísvøkstri á aldum laks.

Mynd 6 Handilsjavnin hevur enn avlop

Handilsjavni uttan skip og flogfær

Øll lond, 12 mðr. glíðandi miðaltal

Kelda: Hagstova Føroya

Landsbanki Føroya brúkar heitið EGS (Evropeiska Gjaldoyra Samstarvið).

⁵ EGS-skuld er skuldin hjá geira S13; Almenn fyrisiting og tænastru, frároknað skuld hjá almennum fyrítøkum. Stuttfreistað skuld til veitarar verður ikki tald við. EGS-skuld er bruttoskuld, tað vil siga at ognir verða ikki mótróknaðar í skuldini. Sambært endurskoðaðu geiraflokkningina av almennu feløgnum hjá Hagstovu Føroya, eru tunnilsfeløgini íroknaði.

Avlopið var 1,4 mia. kr. í 2019. Vøruútflutningurin er minkaður við meir enn 1 mia. kr. í 2020, meðan innflutningur er nærum óbroyttur. Tað var tó framvegis handilsjavnaavlop á 300 mió. kr. Handilsjavnaavlopið hevur ligið um 1 mia. kr. í miðal øll árin síðan 2015.

Gjaldsjavnin

Meðan handilsjavnin bert vísir gjaldingar fyri vørum millum Føroyar og útlond, vísir gjaldsjavnin allar gjaldingar millum Føroyar og útlond. Umframt gjaldingar fyri vørum (handilsjavnin) er eisini gjaldingar fyri tænastr. Harafturat eru lønargjaldingar til føroyingar sum arbeiða í útlondum og lønargjaldingar úr Føroyum til útlenska arbeiðsmegi, sum arbeiðir í Føroyum. Eisini eru gjaldingar fyri avkast av føroyskum íløgum í útlondum, og somuleiðis útlenskum íløgum í Føroyum, umframt rakstrarflytingar, sum ikki eru lønir ella avkast av ognum, men til dømis ríkisveitingin úr Danmark, sí Talva 2 niðanfyri.

Seinastu árin hava Føroyar havt avlop av vøruhandlinum, hall á tænastrahandlinum, yvirskot á inntøkuflytingunum (tí so nógvir føroyingar arbeiða uttanlands) og yvirskot á rakstrarflytingunum (orsakað av ríkisstuðlinum úr Danmark) og tí hava Føroyar eitt samlað avlop á gjaldsjavnanum.

Um eitt land hevur yvirskot á gjaldsjavnanum, førir hetta til eina veksandi nettoógn í útlandinum. Talva 2 vísir, at avlopini á gjaldsjavnanum hava ført til, at Føroyar hava fingið eina veksandi nettoógn í útlondum, so nettoogn Føroya er vaksin úr - 700 mió. kr. í 2015 uppí 5,7 mia. kr. í 2017.

Leysliga mett hevur avlopið á gjaldsjavnanum verið omanfyri 1 mia. kr. í árunum 2018-20. Avlopini á rakstrarviðskiftum gjaldsjavnans eru so mikið stór, at sjávt um útflutningurin er minkaður í 2020, er framvegis útlit til at avlop verður á gjaldsjavnanum. Tí er sannlíkt, at nettoogn Føroya móttvegis útlondum framvegis er økt í 2018-20, leysliga mett við 3-4 mia. kr., so hon við ársenda 2020 var umleið 10 mia. kr.

Talva 2 Gjaldsjavni og nettoogn

1.000 kr.	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Handilsjavnin	1.086	1.773	1.824	276	1.392	284
				<i>Mett</i>		
Tænastrajavnin	-916	-289	-384	-600	-600	-600
Rakstrarflytingar netto	861	846	1.171	900	900	900
Inntøkuflytingar netto	469	691	661	650	650	650
Gjaldsjavnaavlop	1.500	3.021	3.273	1.226	2.342	1.234
Nettoogn	-659	2.496	5.692			

Viðm.: Seinast uppgjørda árið er 2017. Árin 2018-2020 eru metingar hjá Landsbanka Føroya.

Kelda: Hagstova Føroya

Flestu postarnir á gjaldsjavnanum hava vanliga eina javna gongd, har broytingarnar ikki eru so stórar frá ári til ár. Broytingarnar á handilsjavnanum kunnu tó vera rættiliga stórar frá ári til ár.

Tvær orsøkir eru til at Føroyar hava havt varandi bygnaðarlig avlop á gjaldsjavnanum.

Tann fyrri er, at eftirlønarpásporingin er økt nógur seinastu árin. Í 2012 vóru árligu inngjöldini til eftirløn góðar 500 mió. kr. Í 2020 vóru tey slakar 1,1

mia. kr. Eftirlønarpásporingin fer í stóran mun í fíggarstovnar, sum síðani seta hana í virðisbrøv, sum í stóran mun eru útlenski. Fyri 2020 krevur eftirlønarlógin, at í minsta lagi 6% av inntøkuni hjá føroyingum verða goldin inn til eftirløn. Fyri 2026 verður kravt at føroyingar gjalda 12% av inntøkuni til eftirløn. Roknast má tí við, at inngjöldini til eftirlønarpásporingar verða stóðugt vaksandi komandi árin, og at Føroyar tí framvegis fara at hava gjaldsjavnaavlop, og vaksandi nettoogn móttvegis útlondum.

Hin orsökkin er, at fleiri stórar føroysku fyrirkur hava havt stór yvirskot seinnu árin. Í tann mun, at hesi yvirskot ikki verða brúkt til íløgur; men verða settar í virðisbrævaíløgur, ella til bankainnlán, har bankin setir eykagjaldfærið í virðisbrøv, so verður hetta til eina veksandi nettoogn móttvegis útlandinum.

Stór og varandi avlop á gjaldsjavnanum, sum føra til skjótt veksandi nettoogn uttanlands, kann bæði vera tekin um góð og ring búskaparfyrirkur og tað er tí torført at gera eintýðugar niðurstøður um eina gongd við stórum og varandi avlopum á gjaldsjavnanum.

Stór og varandi avlop kunnu vera tekin um ein veikan búskap við lítlum vøkstri, har kapitalurin leitar sær uttanlands, tí tað ikki eru nóg góðar umstøður í landinum at gera avkastgevandi íløgur, ein møgulig hægri vælferð verður tí heldur til uppsparing uttanlands.

Stór varandi avlop kunnu eisini vera tekin um, at húsini vísa skilagott fyrivarni við at spara upp til eftirløn, og harvið gjøgnum eftirlønarfeløg gera íløgur uttanlands, so tey hava meira at liva av, tá tey gerast pensjónistar.

Gjaldoyramisjavni

Gjaldoyramisjavni er, at útflutningurin í stóran mun er í øðrum gjaldoyra, enn innflutningurin. Um útflutningurin er í gjaldoyrum sum hækka, meðan innflutningurin er í gjaldoyrum sum lækka, førir tað til, at Føroyar kunnu keypa meir innflutning fyrir sín útflutning. Hetta hevur við sær, at Føroyar fáa størri handilsavlop og hægri vælferð. Hinvegin fáa Føroyar lægri handilsavlop og lægri vælferð, um útflutt

verður í gjaldoyru, sum lækka, meðan innflutt verður í gjaldoyru, sum hækka.

Talva 3 vísir, at føroyski útflutningurin fer til onnur lond enn tey, sum Føroyar keypa frá. Føroyar keypa 37% av innflutninginum úr Danmark, meðan vit bert selja 12% til Danmarkar. Hinvegin keypa Føroya til dømis bert 1% úr USA, men selja 10% av útflutninginum til USA, og til Ruslands fer 23% av útflutninginum, meðan keypt einans verður 1% av innflutninginum úr Ruslandi. Føroyar hava sostatt ein lutfalsiga stóran gjaldoyramisjavna,

Talva 3 Uttanlandshandil býtt á lond 2019

	Útflutningur		Innflutningur	
	mió. kr.	í %	mió. kr.	í %
Danmark og Grønland	1.127	12	3.013	37
Euroland	2.033	21	2.146	26
Noreg	456	5	608	7
Svøríki	56	1	310	4
Ísland	138	1	211	3
Bretland	867	9	335	4
USA	966	10	116	1
Japan	78	1	73	1
Kína	847	9	496	6
Rusland	2.231	23	115	1
Onnur lond	740	8	725	9
Tilsamans	9.539	100	8.148	100

Kelda: Hagstova Føroya

Gjaldoyramisjavnin er so at siga stórus á pappírinum, men havast skal í huga at 33% av útflutninginum fer til Danmarkar og ES lond, og 63% av innflutninginum er úr Danmark og ES londum. Hesin samhandil hevur ongan gjaldoyraváða. Danmark heldur við ERM II (Exchange Rate Mechanism) avtaluni donsku krónuna á umleið 7,46 danskar krónur fyrir hvørja evru. Tískil hava føroyskir útflytarar ikki gjaldoyraváða móttvegis ES londunum.

Hjá bæði fiski- og alivinnuni verður útflutningurin til USA, Rusland og Kína og fleiri av smærru marknaðinum, hinvegin handlaður í US-dollarum. Fyri hesi londini er tað í stóran mun soleiðis, at um US-dollarin lækkar, so lata føroysku fyrirkurnar í fyrsta lagi prísir lækka við niður, fyrir ikki at missa kundarnar. Um US-dollarin ikki hækkar aftur sum frálíður, royna føroysku fyrirkurnar – í øllum førum partvíst – at flyta søluna til aðrar marknaðir, har prísurin er betri.

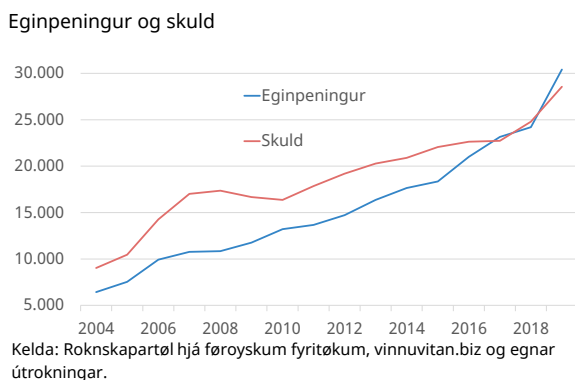
Samanumtikið kann sigast, at gjaldoyrabroytingar kunnu ávirka úrslitið hjá útflutningsfyrítøkunum, men at hetta ikki er nakar týðandi váði fyri fyrítøkurnar. Fyrítøkurnar sjálvar siga, at tað í størri mun eru prísveiggini á vøruni (fiskinum), ið ávirka raksturin, heldur enn kursváði.

Fyrítøkurnar

Skuld og eginogn í føroysku fyrítøkunum

Hvussu stóran eginpening, fyrítøkurnar⁶ hava í mun til skuld, hevur stóran týdning fyri støðufestið hjá fíggjargeiranum. Tess størri eginognin er í mun til skuldina, tess tryggari er einstaka fyrítøkan. Landsbanki Føroya hevur gjørt hagtøl úr roknskapunum hjá føroyskum fyrítøkum, ið lýsa gongdina seinastu 15 árin.

Mynd 7 Vaksandi eginpeningur

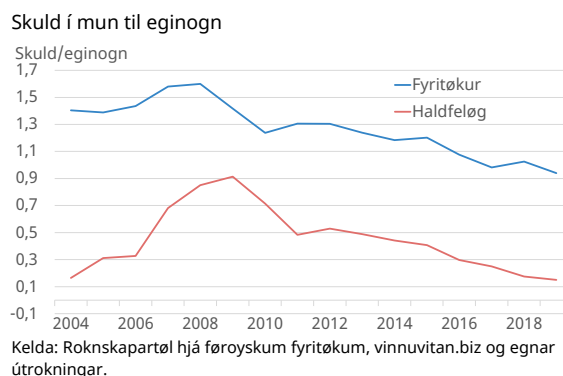

Mynd 7 vísir, at eginognin er vaksin sera nógv hjá føroysku fyrítøkunum. Eginognin var 6 mia. kr. í 2004 og er komin upp í 30 mia. kr. í 2019. Skuldin er eisini vaksin nógv hesi árin; úr 9 mia. kr. í 2004 upp í 29 mia. kr. 2019.

⁶ Ikki-fíggjarligar fyrítøkur, bæði privatar og almennar.

⁷ Fyrítøkur, sum eru í vinnulívi, har umstøðurnar eru skiftandi, mugu hava stóran eginpening í mun til fyrítøkur í

Mynd 8 Skuld í mun til eginogn

Lutfallið skuld í mun til eginogn vísir, hvussu væl konsoliderað ella fíggjarliga trygg fyrítøkan er. Mynd 8 vísir lutfallið millum skuld og eginogn, og vit síggja at í 2004 var skuldin 1,4 ferðir størri enn eginognin. Fram til 2008 vaks skuldin skjótari enn eginognin, so skuldin var 1,6 ferðir størri enn eginognin. Síðan er eginognin vaksin skjótari enn skuldin, so lutfallið er komið niður á 0,9. Hetta merkir, at skuldin nú er minni enn eginognin. Føroysku fyrítøkurnar eru nú munandi betri konsolideraðar enn tær vóru í 2004. Mynd 8 vísir lutfallið skuld í mun til eginogn fyri allar fyrítøkur í miðal⁷, og onkur einstøk fyrítøka kann sostatt hava hægri skuldarlutfall, enn hvat miðalið vísir. Sigast kann tó, at 0,9 er eitt lágt skuldarlutfall og at føroysku vinnufyrítøkurnar sum heild eru sera væl konsolideraðar.

Nakað av avlopunum verður tikið upp í haldfeløg, og sæst tí ikki í sjálvum roknskapinum hjá fyrítøkunum. Landsbankin hevur tí hugt eftir gongdini hjá haldfeløgnum, sum varða av fyrítøkum uttanfyri fíggjargeiran. Reyði grafurin á Mynd 8 vísir gongdina hjá haldfeløgnum, sum eiga vanligar vinnufyrítøkur. Myndin vísir, at skuldarlutfallið var 0,2 í 2004, tað vil siga, at skuldin var bert 20% av eginognini hjá haldfeløgnum. Skuldin vaks skjótt fram fyrstu árin, og skuldarlutfallið var 0,9 í 2009, svarandi til at skuldin var 90%, roknað av eginognini. Síðani er eginognin vaksin, meðan skuldin er spakuliga minkað, so skuldarlutfallið í 2019 er komið

vinnum, ið virka í umstøðum, sum ikki broytast so nógv frá ári til ár.

niður á 0,2, og haldfeløgini eru tí somuleiðis vorðin væl konsolideraði.

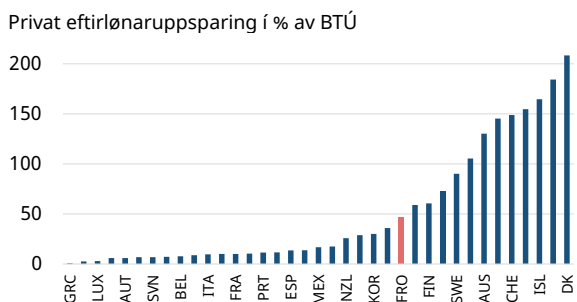
Sum heild kann sigast, at føroyskar fyrirkur og haldfyrirkur eru væl konsolideraðar, ið er gott fyri fíggjarliga stöðufestið.

Húsarhaldini

Ogn hjá føroyskum húskjum

Føroysk húskir eiga fíggjarligar ognir fyri nærum 26 mia. kr., her av eru eftirlønarpúppsporingarnar 10 mia. kr. í 2018. Privata eftirlønarpúppsporingin hjá føroyingum er 46 prosent av BTÚ í 2018, sí Mynd 9. Føroysku eftirlønarpúppsporingarnar eru ikki millum tær størstu, men hinvegin hava føroyingar størri upphæddir standandi á bók og lægri skuld, enn eitt nú danir. Harafturat eiga føroyingar realar ognir, tað vil siga sethús, bilar og bátar, fyri meir enn 28 mia. kr. Tilsamans gevur hetta eina samlaða ogn, ið svarar til 6,5 ferðir tøkuna árligu inntøkuna hjá føroyingum. Tað vil siga, at fíggjarliga ognin saman við virðinum á sethúsi, bili og báti hjá øllum føroyskum húskjum tilsamans, er 6,5 ferðir so stór sum samlaða árliga inntøkan eftir skatt hjá føroysku húskjunum tilsamans í 2018.

Mynd 9 Føroyska eftirlønarpúppsporingin ikki høg

Kelda: OECD (2017) og Landsbanki Føroya (Føroysk tøl frá 2018).

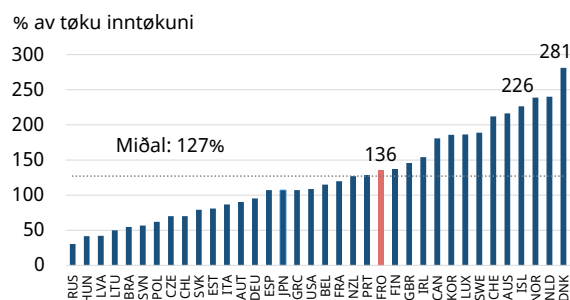
Til samanbering er bruttoognin hjá donskum húskjum 7,5 ferðir tøkuna árligu inntøkuna og hjá íslenskum húskjum 7 ferðir tøkuna árligu inntøkuna.⁸ Hetta er tað, sum føroysk húskir eiga av bruttoogn, tað vil siga áðrenn skuldin hjá føroyingum verður trekt frá.

Skuld hjá føroyskum húskjum

Føroyingar hava skuld fyri nærum 12 mia. kr. tilsamans (við ársenda 2018). Samlaða skuldin hjá føroysku húskjunum er 1,36 ferðir tøkuna árligu inntøkuna, og liggur beint omanfyri miðal, tá samanborið verður við onnur OECD lond, sí mynd 10.

Skuldin hjá føroyingum er í størsta mun sethúsaskuld. Sethúsálan telja eini 80 prosent av samlaðu skuldini hjá føroyingum.

Mynd 10 Skuld hjá húskjum í 2018

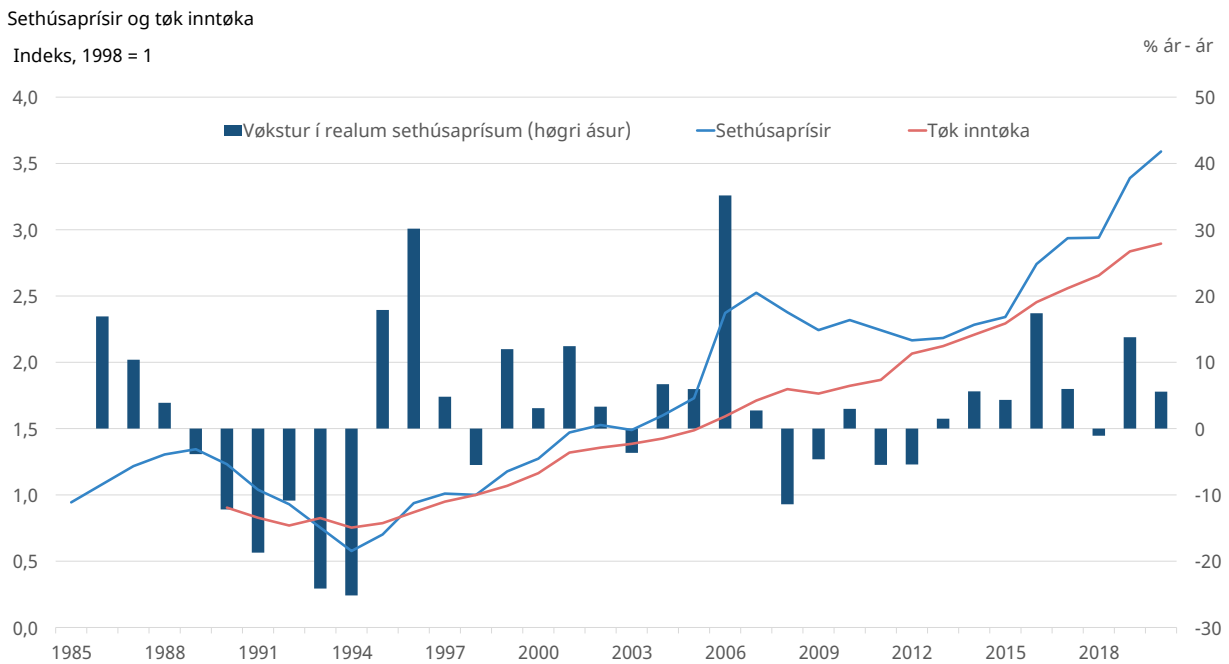
Kelda: OECD (flestu tøluni frá 2018, hjá einstøku londum eru tey eldri) og Landsbanki Føroya (Føroysk tøl frá 2018).

Nettoogn hjá føroyskum húskjum

Nettoogn er virðið á bruttoognini minus tað, sum húskini skylda. Nettoognin hjá føroysku húskjunum er 5 ferðir tøkuna árligu inntøkuna í 2018. Til samanbering er nettoognin hjá dønnum 5,2 ferðir tøkuna árligu inntøkuna meðan hon er 5,5 ferðir tøkuna árligu inntøkuna hjá íslendingum.

⁸ Sí Landsbanki Føroya, *Ogn og skuld hjá føroyskum húskjum*, desember 2020.

Mynd 11 Gongd í sethúsaprísnum

Viðm: Sethúsaprísirnir umboða miðstaðarøkið. Realir sethúsaprísir eru deflateraðir við brúkaraprístalinum. Inntøka er tøk inntøka hjá persónligum skattgjaldarum fram til 2018, árin 2019 og 2020 eru mett út frá vøkstrinum í lønargjaldingum.

Kelda: Betri, Hagstova Føroya og egnar útroknigar

Sethúsaprísirnir øktust í 2020

Størsti partur av ognini hjá føroysku húsarhaldunum, eru sethúsini. Í miðstaðarøkinum eru sethúsaprísirnir øktir við 6% í 2020 samanborið við árið fyri, samstundis sum inntøkan hjá fólki er mett at vera økt við 2% sama árið. Sostatt eru sethúsaprísirnir øktir eitt vet skjótari enn inntøkurnar í 2020, sí mynd 11.

Í 2019 øktust sethúsaprísirnir í miðstaðarøkinum við heili 15%, meðan umleið 7% meira var útgaldið í lønum í 2019 í mun til árið fyri. Er stórur munur á vøkstrinum í sethúsaprísnum í mun til inntøkurnar, kann tað benda á ovurbjartskygni millum húsarhaldini, sum kann elva til at húsarhaldini átaka sær ov stóra skuld. Føroya Váðaráð fylgir gongdini.

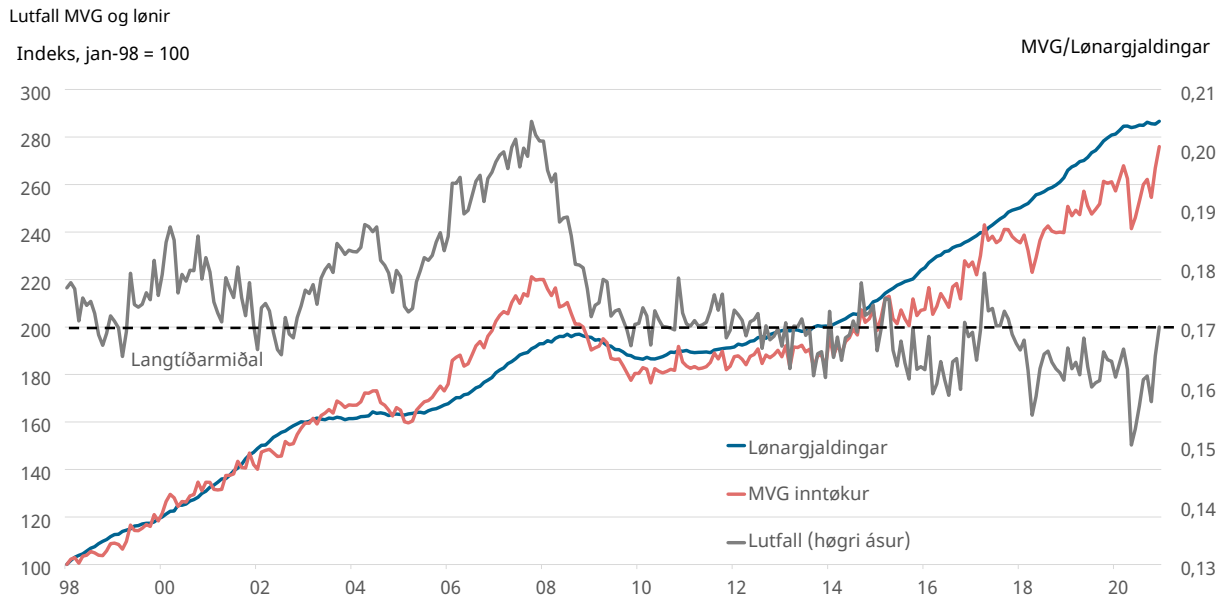
Nýtslan hjá húsarhaldunum er varin

Summi húskir hækka sína nýtslu við at taka lán í frívirðinum, tá sethúsini økjast í virði. Síðani 2014 eru sethúsaprísirnir í miðal øktir við umleið 45% í øllum landinum. Hóast sethúsaprísirnir eru øktir nógv hesi seinastu 6 árin, tykjast flestu húskini heldur at hava raðfest at niðurgjalda skuld, enn at taka lán í frívirðinum.⁹

Tað sæst aftur í gongdini í nýtslukvotuni, ið er tann parturin av tøku inntøkuni, sum verður nýttur til nýtslu, at nýtslan ikki er økt munandi seinastu árin. Lutfallið millum MVG og lønargjaldingar hevur ligið um langtíðar miðaltalinum síðani 2009 og er lækkað eitt vet síðani 2014, sí Mynd 12. Hetta kann benda á, at nýtslukvotan ikki er økt hóast nettoognin

⁹ Sí Landsbanki Føroya, *Viðurskipti, ið ávirka nettoognina*, desember 2020.

Mynd 12 Nýtslan er varin

Kelda: Búskaparfrágreiðing á heysti 2020, Hagstova Føroya og TAKS

gjøgnum hægri sethúsaprísir, er økt. Føroysku húskini tykjast sum heild at hava havt eina varisliga nýtslu síðani fíggjarkreppuna í 2008. Tó skal viðmerkjast, at keyp gjørd í útlandum ikki eru umboðaði í føroysku MVG-tølunum. Nýtsla uttanlands sæst tí ikki aftur í tølunum. Stóra lækkingin í lutfallinum í fyrstu helvt av 2020 skyldast Covid-19 farsóttini.

Skuld í mun til inntøku

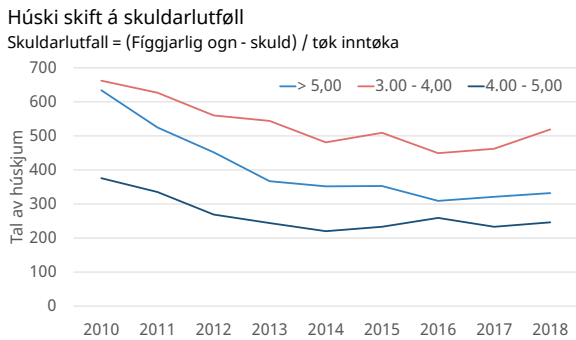
Flestu húskini í Føroyum hava eina lága skuld; hjá 93% av húskjunum er skuldin lægri enn 3 ferðir samlaðu árligu inntøkuna. Men eini 600 húskir skylda millum 3 og 4 ferðir árligu inntøkuna, 300 húskir skylda millum 4 og 5 ferðir og 400 húskir skylda meira enn 5 ferðir sína árligu inntøku í 2018.

Eitt skuldarlutfall omanfyri 4 og 5 kann gera tað trupult at gjalda rentur og avdráttir skuldi rentan hækka ella um til dømis annar í húskinum verður arbeiðsleysur. Húskini, ið hava so mikið høgt skuldarlutfall, kunnu tó hava fíggjarligar ognir ella

aðrar fastognir, sum loyva teimum slíkt skuldarlutfall.

Í løtuni hava tó bert 7% av húskjunum í Føroyum eitt skuldarlutfall omanfyri 3, meðan restin hevur eina skuld niðanfyri 3 ferðir sína samlaðu árligu inntøku. Lítið bendir tí í løtuni á, at húskini við høgum skuldarlutfalli eru ein váði fyri fíggjarliga støðufestið í Føroyum, uttan so at onkur einstakur peningastovnur er serliga eksponeraður yvirfyri hesum húskjum. Enn ber ikki til í hagtølum hjá Landsbankanum at eyðmerkja, um nakar einstakur peningastovnur hevur ein lutfalsligan stóran part av húskjunum við høgum skuldarlutfalli sum viðskiftafólk.

Mynd 13 Skuldarlutfall hjá fýroyskum húskjum

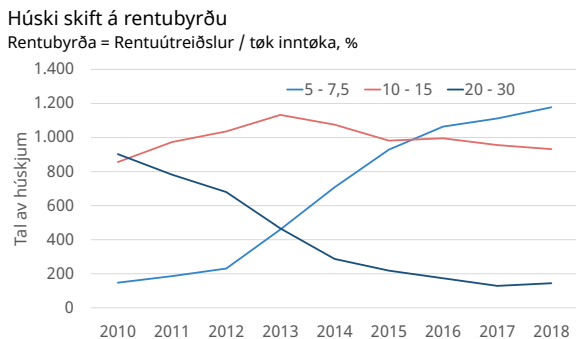

Kelda: TAKS og Landsbanki Fýroya

Rentubyrða hjá húsarhaldum

Mynd 14 vísir rentubyrðuna hjá húskjum í Fýroyum, sum hava skuld omanfyri 1 mió. kr. Rentubyrða er roknað sum netto rentuútreiðslur í prosent av tøku árligu inntøkuni.¹⁰

Mynd 14 Fleiri hava lága rentubyrðu

Kelda: Taks og Landsbanki Fýroya

Í Mynd 14 eru útvaldar rentubyrðar vístar. Til dømis vóru tað færri húskir í 2018, sum nýttu millum 20 - 30% av síni tøku inntøku uppá rentuútreiðslur, enn tað vóru í 2010. Somuleiðis nýttu fleiri húskir millum 5 - 7,5% av síni inntøku uppá rentuútreiðslur í 2018, enn í 2010. Hinvegin hevur tað ikki verið nógv broyting í talinum av húskjum, sum nýta millum 10 - 15% av tøku inntøkuni uppá rentuútreiðslur. Ein

¹⁰ Rentuútreiðslur til eitt nú sethúsa-, bila- og nýtislán frádrigið rentustuðulin í mun til tøk inntøkuna.

orsøk til at minni partur av inntøkuni verður nýttur til rentuútreiðslur í dag, er at returnar eru lækkaðar. Harafturat minka rentuútreiðslurnar so hvørt sum skuldin lækkar.

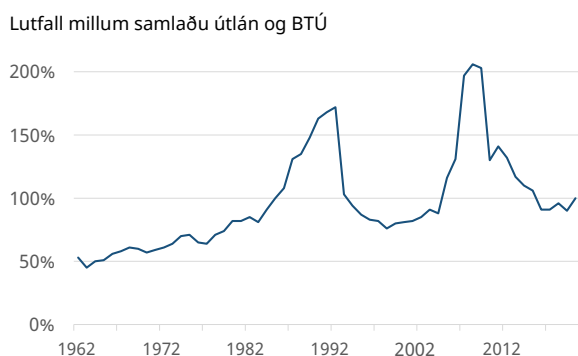
Bankageirin

Útlánini veksa ikki skjótari enn búskapurin

Eitt týðningarmikið lyklatal at hyggja at, tá umræður fíggjarligt stöðufesti er, hvussu skjótt útlánini frá fýroysku peningastovnunum veksa í mun til BTÚ. Er vøksturin í útlánum áhaldandi hægri, enn búskaparvøksturin, kann tað vera eitt tekin um fíggjarligan óstøðugleika. Mynd 15 vísir lutfallið millum BTÚ og samlaðu útlánini frá peningastovnunum. Er linjan veksandi, merkir tað, at útlánini veksa skjótari, enn búskapurin. Bæði undan kreppuni í 90'unum og fíggjarkreppuni í 2008 vaksu útlánin skjótari, enn búskapurin.

Í løtuni eru ikki tekin um, at útlánini hjá peningastovnunum veksa ov skjótt samanborið við búskaparvøksturin. Útlánini hava stórt sæð síðani fíggjarkreppuna havt ein lægri vøkstur enn búskapurin. Hetta kann partvíst skyldast, at fyrirkurnar eru so mikið væl fyri í dag, at eftirspurningurin eftir fígging ikki er stórir, og partvíst tí bankarnir leggja kapital til síðis fyri at uppfylla kapitalkrøvini, ið eru herd síðani fíggjarkreppuna í 2008.

Mynd 15 Útlánini veksa ikki skjótari enn búskapurin

Viðm.: Millumbanka inn- og útlán ikki íroknaði.
Kelda: Ársroknskapir hjá føroysku peningastovnunum og Hagstova Føroya

Innlánsyvirskot í føroyskum bankum

Innlánsyvirskotið í føroysku peningastovnunum var tilsamans 5,6 mia. kr. í desember 2020 tá útlendsku deildirnar í bæði Danmark og Grønlandi hjá BankNordik eru taldar við, sí Mynd 16. Útlánini vóru tilsamans 19,9 mia. kr. meðan innlánini vóru 25,5 mia. kr. (saldo ultimo desember 2020).

Tá útlendsku deildirnar hjá BankNordik ikki eru taldar við, eru útlánini tilsamans 16,1 mia. kr. og innlánini 17,7 mia. kr. Hetta gevur eitt innlánsyvirskot á 1,6 mia. kr. í føroysku peningastovnunum, (saldo ultimo desember 2020). BankNordik hevur selt donsku deildirnar, galdandi frá 1. februar 2021.

Tað eru sostatt í størsta mun innlánini í donsku deildunum hjá BankNordik, sum eru orsök til innlánsyvirskotið á 5,6 mia. kr. við ársenda 2020.

Mynd 16 Innlánsyvirskot samlað

Viðm.: Innlánsyvirskot í føroysku peningastovnunum, íroknað útlendskar deildir hjá BankNordik, uttan innlán frá og útlán til aðrar fíggarstovnar.

Kelda: Landsbanki Føroya

Innlánsyvirskot hjá húsarhaldum og vinnu

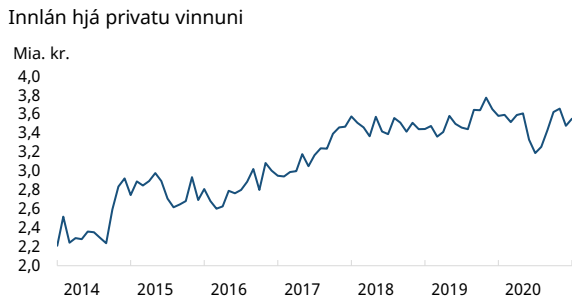
Føroysku húsarhaldini hava um 12 mia. kr. standandi á bók, meðan tey hava lán fyri nærum 9 mia. kr. í føroysku bankunum. Síðani hava tey lænt umleið 3 mia. kr. í donskum realkredittstovnum til sethús. Harumframt hava húsarhaldini heilt smáar upphæddir standandi á konto og lán í donskum peningastovnum. Húsarhaldini hava tilsamans 158 mió. kr. meira standandi á bók, enn tey hava lænt í føroysku og donsku peninga- og realkredittstovnunum við ársenda 2020.

Hinvegin hevur vinnan ikki innlánsyvirskot. Tað er í størri mun privatu fyrirkunur sum hava størri lán, enn innistandandi, tí innlánsundirskotið er 2 mia. kr. hjá privatu fyrirkunum, meðan tað bert var 40 mió. kr. tilsamans hjá almennu fyrirkunum í føroysku og donsku peningastovnunum við ársenda 2020.

Innlán í føroysku bankunum

Innlánini hjá vinnuni lækkaðu í mars og apríl mánað í fjør, men eru síðani økt aftur og vóru við ársenda 2020 hægri, enn við ársbyrjan, áðrenn Covid-19 fór at gera um seg. Fyrirkunur nýttu sostatt burturav sínum gjaldføri meðan samfelagið var afturlatið, og at innlánini eru økt aftur bendir á, at vinnan higartil hevur megnað at fótað sær aftur eftir fyrsta umfari av Covid-19.

Mynd 17 Innlán hjá vinnuni

Viðm.: Innlán hjá privatum ikki-fíggjarligum fyrirkum í føroysku peningastovnunum.
Kelda: Landsbanki Føroya

Ymiskt er tó, hvussu ymsu fyrirkurnar eru raktar undir Covid-19. Størsti parturin av føroysku vinnuni hevur eina góða fíggjarstöðu og eitt gjaldføri at trekkja uppá. Hinvegin hevur ferðavinnan og gisti- og matstovuvinnan mist ein stóran part av søluni undir afturlatingini. Tær útsettu vinnurnar hava harvið havt tørv á fígging frá peningastovnunum, umframt at tær frammanundan eru vinnur, ið eru lutfalsliga ungar, og tískil ikki í sama mun hava konsoliderað seg eins og aðrar vinnur í Føroyum. Tað hevur eisini styrkt sum gjaldførið hjá fyrirkunum, at tær finga fíggjarligan stuðul til fastar útreiðslur og finga langt freistina at rinda MVG og toll. Eisini bjóðaðu bankarnir gjaldførið hjá avdráttarskáa til fyrirkurnar, men hetta er sambært peningastovnunum ikki vorðið nýtt í merkisverdan mun.

Útlánsvæksturinn øktur eitt vet

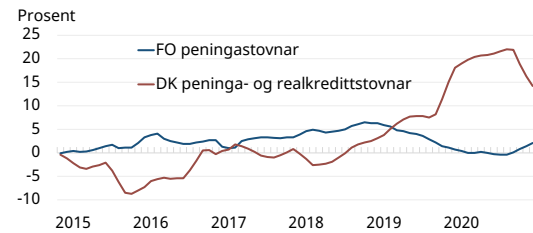
Útlánsvæksturinn hevur verið vaksandi síðani 2015 fram til ársbyrjan 2019, har útlánsvæksturinn rakk 6%, men minkaði síðani so líðandi og hevur ligið um 0% síðani ársbyrjan 2020. Við árslok 2020 er útlánsvæksturinn øktur til 2%. Útlánsvæksturinn hjá føroysku peningastovnunum er sostatt framvegis lágur, hóast hann er øktur eitt vet, sí Mynd 18.

Væksturinn í útlánum frá dansku realkreditstovnunum er enn stórur, hóast hann er lækkaður eitt sindur í 4 ársfjórðingi. Væksturinn í útlánum frá realkreditstovnum til føroysk húsarhald var 14% við árslok 2020. Høgi útlánsvæksturinn hjá realkredit-

stovnunum dregur samlaða útlánsvæksturinn hjá føroysku og dansku peningastovnunum tilsamans upp, so samanlagdi útlánsvæksturinn var 4% við árslok 2020.

Mynd 18 Samlaði útlánsvæksturinn er øktur í 2020

Ársvæksturinn í útlánum frá føroysku peningastovnum til føroyskar íbúgvar ultimo sept. 2020, 3 mdr. glíðandi miðal.

Viðm.: Útlán til aðrar fíggjarstovnar eru ikki íroknaði. Útlendskar deildir hjá BankNordik eru ikki íroknaðar.
Kelda: Landsbanki Føroya

Væksturinn í útlánum til ráevnisvinnuna (fiski- og alivinna) er negativur, og somuleiðis er hann heilt lágur til framleiðsluvinnuna, men til tænavinnuna vaksu útlánini við 5% í miðal við ársenda 2020. Í tænavinnuni vóru tað serliga útlánini til gist- og matstovuvinnuna (28% vøkstur), flutning- og goymslu (14%), og til fastogn (12%), sum vaksu nógv. Í hesum vinnum kann hetta bæði skyldast, at íløguvirksemið er høgt; til dømis eru íløgurnar til hotel stórar í lötuni, men tað kann eisini skyldast, at hjálparpakkarnir ikki hava verið nógv stórir í 2020 til at hjálpa uppá gjaldførið hjá hesum útsettu vinnum, sum tískil hava tikið lán.

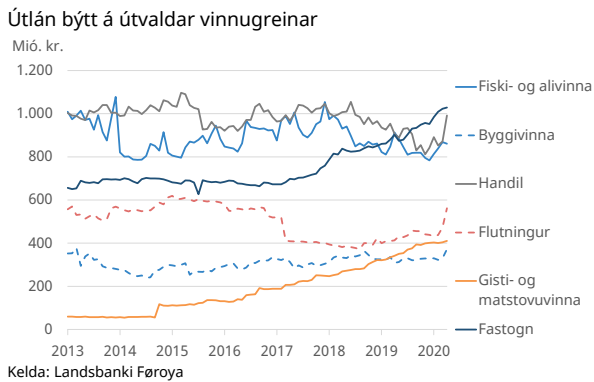
Størstiparturin av vinnuni er tó so mikið væl konsolideraður, at tørvurin á lántøku er lítil. Somuleiðis hava føroysku húsarhaldini sum heild eina so mikið góða fíggjarstöðu, at tey ikki hava tørv á at økja skuldina; tey hava frívirði í sethúsum og pening á bók, og tískil er samanlagdi útlánsvæksturinn hjá føroysku peningastovnunum framvegis lágur.

Útlánini økt innan ferðavinnuna

Mynd 19 vísir útlán frá føroysku peningastovnunum tilsamans býtt á ymsar útvaldar vinnugreinar. Tað hevur ikki verið stór broyting í útlánum til fiski- og

alivinnu, ídnað og byggivinnu tey seinastu árinu, men hjá handli og flutningi sæst ein hækking í útlánum við árslok 2020.

Mynd 19 Útlán býtt á útvaldar vinnugreinar

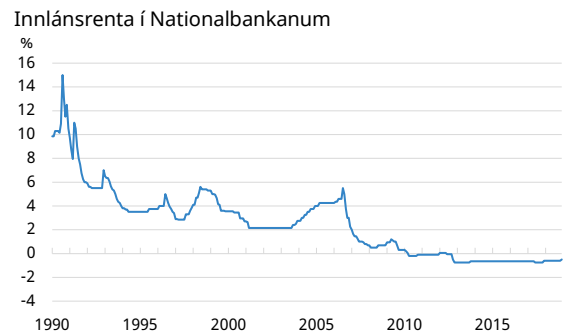

Møguliga skyldast ein partur av hesi øktari lántøku tørvur á eyka gjaldføri orsakað av Covid-19, umframt vanligu íløguvirksemið. Í mynd 19 sæst harumframt ein týðiligur vøkstur í útlánum tey seinastu 3-5 árinu til gisti- og matstovuvinnuna og til fastogn, sum millum annað er íløgur í gistingarhús, ið samsvarar við økta vøkturin innan ferðavinnuna tey seinastu árinu, og at ætlaðu íløgurnar eru vorðnar framdar, hóast Covid-19 hevur gjørt um seg.

Lágt rentustøði

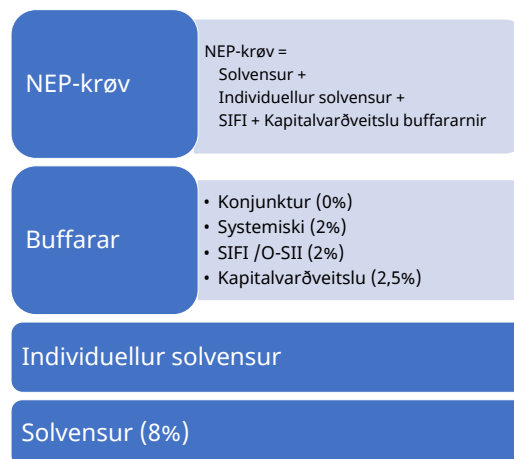
Renturnar, sum bankarnir bjóða kundum sínum, fylgja vanligu rentuni hjá Nationalbankanum, meðan rentan hjá Nationalbankanum fylgir tí hjá Evropeiska miðbankanum. Hetta er fyri at halda dansku krónuna støðuga í mun til evruna.

Mynd 21 Lág renta hjá Nationalbankanum

Evropeiski miðbankin hevur seinastu tíðina lækkað rentuna fyri at stimbra evropeiska búskapin, og tískil er rentan eisini lág hjá Nationalbankanum. Innlán, sum ein peningastovnur ikki fær lænt út ella sett í virðisbrøv og líkandi, verða flutt á konto í Nationalbankanum, og í løtuni verður negativ renta kravd av upphæddum, sum peningastovnar hava standandi á bók í Nationalbankanum, sí Mynd 21.

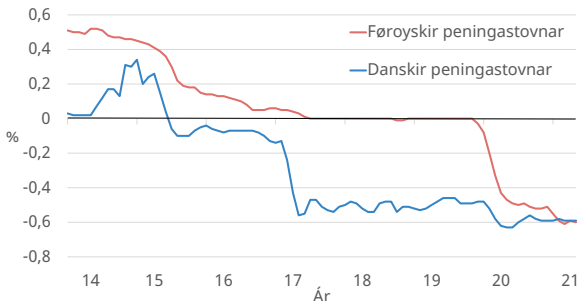
Mynd 20 Kapitalkrøv til peningastovnarnir

Bankarnir hava nú í eina tíð rindað fyri at hava pening á bók í Nationalbankanum. Tað hevur havt tað avleiðing, at bankarnir í Føroyum í fyrstu atløgu settu negativa rentu á innlánum hjá vinnukundum, og síðani hjá privatkundum. Føroyingar skulu tískil gjalda negativa rentu fyri síni innlán í føroysku peningastovnunum. Tó bendir lítið á, at føroyingar av hesi orsök taka pening út.

Mynd 22 Innlánsrentan hjá fyrirkøsum

Innlánsrentan hjá føroyskum ikki-fíggjarligum fyrirkøsum
Innlánsrentan í % pa í føroyskum og danskum peningastovnum,
3 mðr. glíðandi miðaltal

Kelda: Landsbanki Føroya, dátugrunnur MFI3

Í løtuni krevja føroysku peningastovnarir negativa rentu fyri innlán, ið fara upp um eina ávísa upphædd, og av hesi orsök hava summir kundar roynt at spjatt síni innlán út á allar fyra peningastovnarir. Eisini hava summir kundar; bæði húsarhald og vinnukundar, valt at gjalda skjótari niður uppá skuld vegna negativu innlánsrenturnar.

Fyri fíggjarliga støðufestið er tað sum so ikki ein váði at rentan er lág. Tað kostar peningastovnunum at seta pening á bók í Nationalbankanum, men hendan kostnaðin royna peningastovnarir fyri ein part at fáa dekkað, við sjálvir at krevja negativa rentu frá kundunum.

¹¹ Áðrenn fíggjarkreppuna var kapitalkrævið til peningastovnarir ein solvensur á 8% í mun til váðavektaðu ognirnar.

¹² SIFI-bankar vera árliga útnevndir útfrá hesum markvirðum: javnin hjá bankanum í mun til BTÚ skal vera størri enn 13%, ella skulu útlánini hjá bankanum í mun til

Kapitalkrøvini eru herd

Royndirnar vísa, at tað kann gerast sera kostnaðarmikið tá ein banki fer á húsagang. Fyri at verja fyri, at ein slík fíggjarkreppa sum tann í 2008 ikki hendir aftur, eru fleiri krøv sett bankunum, millum annað herd kapitalkrøv. Áðrenn fíggjarkreppuna var eginpeningskrævið ein solvensur á 8%.¹¹ Nú er krævið til eginpeningin væl hægri og sett saman, sum víst á Mynd 20 av solvensi, ymiskum buffarum og NEP-kapitali. Peningastovnarir skulu framvegis uppfylla ein solvens á 8%, men harafturat verður ein individuellur solvensur álagdur einstaka peningastovninum. Afturat solvensinum koma buffarar og eru tað fyra av slagnum.

Kapitalvarðveitslu buffaran skulu allir bankarnir lúka og er 2,5%.

SIFI buffarin er ein eyka buffari til teir peningastovnar, sum vera útnevndir SIFI-bankar. SIFI stendur fyri *Systemically Important Financial Institution*. Hetta eru bankar, sum eru av so mikið stórum týðningi fyri búskapin, at tað hevði rakt allan búskapin, um hann fór av knóranum.

Við at seta eyka krøv til SIFI-bankar verður vandin fyri at peningastovnurin kemur í trupulleikar minkaður, umframt at neiligu avleiðingarnar av, um bankin kemur í trupulleikar, verða minkaðar.

Í Føroyum eru í løtuni trýggir bankar útnevndir SIFI-bankar, hesir eru BankNordik, Betri Banki og Norðoya Sparikassi. Hetta er gjørt eftir ávísingum leisti við markvirðum.¹² Í 2020 er eitt markvirðið komið afturat í Føroyum. Ein banki skal hava eina ávísa stødd, fyri at vera útnevndur SIFI-banki; javnin hjá bankanum skal vera minst 3. mia. kr. fyri at bankin

samlaðu útlánini hjá bankageiranum vera størri enn 10%, ella skulu innlánini hjá bankanum í mun til samlaðu innlánini hjá bankageiranum vera størri enn 10%. Tó skal javnin í minsta lagið vera 3 mia. kr., áðrenn ein banki kann tilnevast sum SIFI-banki.

verður tilnevndur sum SIFI-banki. Hetta merkir, at Norðoya Sparikassi í juni 2021, ikki longur er SIFI-banki. SIFI buffarakravið til BankNordik og Betri Banka er 2%.

Systemiski buffarin í Føroyum er í lötuni 2% og allir peningastovnarnir hava henda buffara. Grundgevingin fyri at hava henda eyka buffara í Føroyum er, at føroyski búskapurin er lítil og opin,

Konjunktur buffarin er 0% í Føroyum og er enn ikki brúktur.

Omaná solvensin og buffarar koma krøv til *NEP-kapital*. NEP stendur fyri “*Nedskrivnings Egnede Passiver*”. Endamálið við NEP-kapitalinum er at tryggja, at um ein banki kemur í trupulleikar, er tað ikki skattaborgarin, ið rindar fyri húsagangin, men bankin sjálvur. Kemur bankin í trupulleikar, verður

Talva 4 Yvirlit yvir kapitalkrøv

	BankNordik	Betri Banki	Norðoya Sparikassi	Suðuroyar Sparikassi
	2020	2020	2020	2020
Solvenskrav	8,0	8,0	8,0	8,0
Indivudelt solvenskrav	1,8	2,4	2,3	2,6
Kapitalvarðveitslu buffari	2,5	2,5	2,5	2,5
SIFI-buffari	2,0	2,0	1,5	0,0
Systemiskur buffari	2,0	2,0	2,0	2,0
Tilsamans	16,3	16,9	16,3	15,1
NEP-krav 1 juli 2025 (pr 31 des 2019)	13,9	15,0	8,0	3,8
Kapitalkrav tilsamans pr 1. juli 2025	30,2	31,9	24,3	18,9
Kapitalprosent hjá bankunum	26,4	29,8	22,6	20,1
At innheinta fram til 1. juli 25	3,8	2,1	1,7	-1,2
Kapitalur í krónum, 1000 kr	2.581.414	1.810.238	283.852	74.506
At fáa til vega í krónum fram til 1. juli 2025	371.567	127.567	21.352	-4.448
Úrslit eftir skatt 2020	166.186	90.519	15.531	0,5
REA í 1000 kr	9.774.225	6.146.554	1.254.276	369.768

Kelda: Fíggjareftirlitið og roknskapurin hjá peningastovnunum við ársenda 2020.

sveiggjar nógv og er einstáttaður. Tað ger føroyska búskapin viðbreknan yvir fyri búskaparligum stoytum, sum kann geva tap í bankageiranum, og harvið gera sveiggini í búskapinum enn størri. Systemiski buffarin var 3% frá 1. januar 2020, men óvissan orsakað av Covid-19 gjørði, at hækkanin frá 2% til 3% varð sett úr gildi fyri eina tíð. Seinni er so aftur avgjørt, at í fyrsta lagi í ár, verður støða tikin til, um buffarin skal hækka frá 2% til 3%. Um hann verður hækkaður, verður ráboðað 12 mánaðir frammanundan.

NEP-kapitalurin lagdur um til solvens- og buffara kapital, soleiðis at bankin eftir trupulleikarnar aftur kann virka sum áður. NEP-kapitalurin má tí vera so mikið stórur, at allir áhugabólkar í samfelagnum aftur kunnu hava álit á bankanum.

Vegleiðing er frá ES um, hvussu NEP-krøvini eiga at verða ásett, men vegleiðingin kann tulkast og Danmark tulkar vegleiðingina strangt. Fyri føroyskar peningastovnar svarar NEP-kravið í stódd til solvensin, kapitalvarðveitslubuffarin og SIFI-buffaran tilsamans. Systemiski buffarin verður ikki

taldur við í krøvunum til NEP-kapitalin.¹³ Fyri peningastovnar, sum ikki eru SIFI-stovnar, er kravið til NEP-kapitalin nógv lægri. Um ein peningastovnur, sum ikki er SIFI-stovnur kemur í trupulleikar, verður ein skipað tilgongd tikin at avtaka peningastovnin umvegis *Finansiel Stabilitet*. Tá skal NEP-kapitalurin dekkja útreiðslurnar við hesi tilgongd.

Talva 4 vísir hvat kapitalkrøvini fyri føroysku peningastovnarnar verða, tá tey øll eru sett í gildi 1. juli 2025. Talvan er gjørd út frá seinastu roknskapunum hjá bankunum, og er ein lötumynd, ið broytist við tíðini. Til dømis verður Norðoya Sparikassi ikki SIFI-banki seinni í ár, og SIFI-buffarin hjá Norðoya Sparikassa fellur tí burtur. Tískil eru NEP-krøvini hjá Norðoya Sparikassa longu sett lægri. BankNordik hevur eisini selt donsku deildina, og tað kemur at merkja roknskapin fyri 2021.

Afturat nevndu kapitalkrøvum, mugu peningastovnarnir leggja nakað av kapitali til síðis, fyri at tryggja sær, at teir ikki koma niðurum samlaðu kapitalkrøvini. Harumframt eru krøv fyri, hvat slag av kapitali, ymsu krøvini kunnu vera uppfyllt við (kjarnukapital, hybrid lán, ábyrgdarlán við meira).

Bankarnir hava nógv mikið av gjaldføri

Krøv verða sett bankunum um gjaldføri. Bankarnir hava innlán, sum eru bundin í styttri tíð, tað vil siga, sum kunnu takast út, tá ið kundin ynskir tað, meðan peningur, bankin lænir út, liggur bundin í longri tíð, sum til dømis tá ein kundi kann gjalda eitt billán aftur yvir 7 ár. Hetta er eitt dømi um ein sokallaðan gjaldførisváða fyri bankan, tí misjavni er millum bindingartíðina á innlánnum og útlánnum. Fyri at bota um henda misjavna, er krav um at bankin skal hava eitt ávíst gjaldføri. Føroysku peningastovnarnir høvdu sambært ársroknskapunum fyri 2020 allir gjaldføri væl omanfyri lógarásetta minstakrivið.

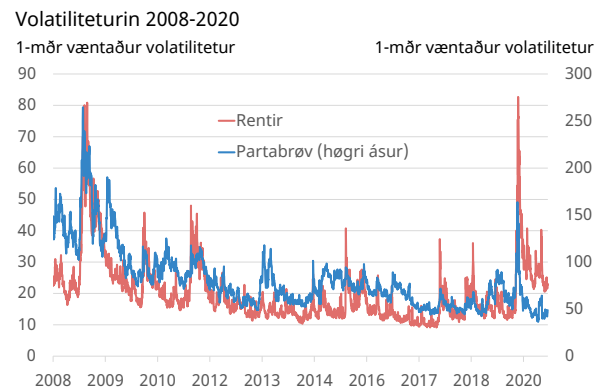
¹³ Systemiski buffarin skal fyri danskar SIFI-peningastovnar teljast við í NEP-kapitalin, systemiski buffarin í Danmark er tó í lötuni 0%.

Fíggjarmarknaðurin

Virðisbrævamarknaðir órógvast í 2020

Jaliga gongdin á fíggjarmarknaðunum frá metárinum 2019 helt í stóran mun á til miðjan februar, tá tað av álvara gekk upp fyri íleggjarum, at Covid-19 ikki bert kundi avbyrgjast sum eitt kinverskt fyribrigdi, men kundi breiða seg um allan heim. Ásannanin gjørdi, at partabrævakursirnir fullu ógvusliga í vikunum, sum komu. Sama hendi við teimum vanligu tryggju aktivunum sum gull, stats- og realkredittlánsbrøvum. Kredittmarknaðirnir vóru somuleiðis hart raktir, og volatiliteturin var óvanliga høgur, sí Mynd 23.

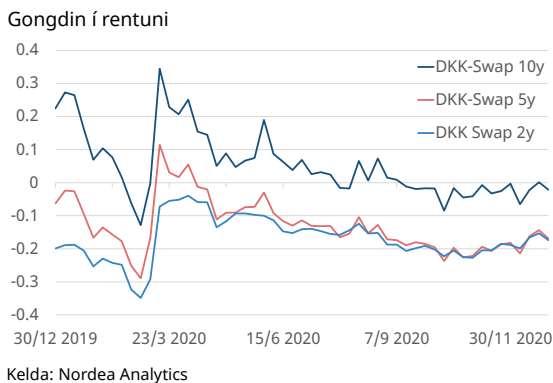
Mynd 23 Volatiliteturin øktist í 2020

Kelda: Handelsbanken

Volatilitetur er eitt mát fyri óvissuna á marknaðinum; jú størri volatilitetur, jú størri er óvissan um framtíðina. Dagligu sveiggini vuku í mars mánað til tað hægsta síðani fíggjarkreppuni í 2008.

Mynd 24 Gongdin í rentuni

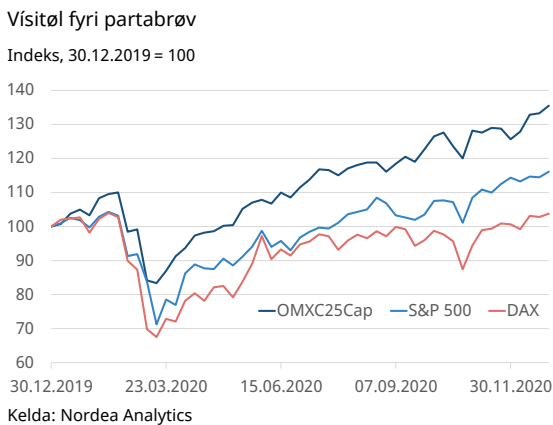

Tá óvissan er stór á fíggjarmarknaðinum, fara íleggjarar frá váðamiklum aktivum, so sum partabrøvom, yvir í tryggari íløgur, eitt nú stats- og realkreditlánsbrøvom. Hetta gjørdi at renturnar hækkaðu (Mynd 24), samstundis sum partabrævakursirnir lækkaðu ógvusliga (Mynd 25).

Henda gongd líkist gongdini undir fíggjarkreppuni í 2008. Men hesaferð handlaðu myndugleikarnir skjótt. Óvanliga stór fíggjar- og peningapolitisk tiltøk vórðu sett í verk í USA og Evropa. Miðbankarnir keyptu stats- og realkreditlánsbrøvom í enn størri mongdum, enn frammanundan, og oystu harvið gjaldføri út á marknaðirnar. Harumframt vórðu stórir fíggjarpolitiskir hjálparpakkar samtyktir. Tiltøkini hjálptu og gjørdi at marknaðirnar blivu meira stöðugir og rættaðu seg upp aftur sum fráleið, enntá eftir rættuliga stuttari tíð.

2020 er sostatt eyðmerkt av Covid-19 farsóttini, men í desember mánaði hómaðist ein glotti, tá byrjað varð at koppseta móti sjúkuni, og tá gjørdust íleggjarar aftur meira váðafúsir og keyptu fleiri partabrøvom. Við ársenda 2020 vóru øll trý vísitøl fyri partabrøvom omanfyri 100, sí Mynd 25.

Mynd 25 Kursfall í marsmánað

Fallið í kursunum á partabrøvomum í fyrsta ársfjórðingi var søguliga stórt, bæði í mun til, hvussu skjótt tað hendi, og hvussu nógv tað fall uppá stutta tíð.

23. mars 2020 stóð ringast til. Tá fall amerikanska S&P500 við 24,3%, DAX við 27,7%, sí Mynd 25. Heimsvísitalið MSCI fall við ikki minni enn 28,9% (ikki víst í Mynd 25).

Samanumtøka

Árið 2020 verður skrivað í søgubøkurnar fyri Covid-19 farsóttina, sum hevur rakt allan heimsbúskapin. Tá Covid-19 rakti, fekk tað beinanvegin ávirkan á kredittmarknaðin, og dagligu sveiggini vuku í mars mánað til hægsta støðið síðani fíggjarkreppuna í 2008. Óvanliga stór fíggjar- og peningapolitisk tiltøk vórðu sett í verk í USA og Evropa. Miðbankarnir keyptu stats- og realkredittlánsbrøv í stórum mongdum og stjórnir samtyktu stórar hjálparpakkar. Tiltøkini gjørdur, at marknaðirnir rættaðu seg upp aftur eftir rættuliga stuttari tíð. Tá byrjað varð at koppseta, gjørdust íleggjararnir meira váðafúsir og keyptu fleiri partabrøv.

Føroyski búskapurin hevur klárað seg væl gjøgnum fyrsta umfar av heilsukreppuni. Uppgangstíðirnar síðstu mongu árin hava gjørt, at føroyska vinnulívið er væl fyri. Síðani 2008 er eginognin hjá føroysku fyrirkunum vaksin skjótari enn skuldin, soleiðis at skuldin nú í miðal fyri allar fyrirkurnar er minni enn eginognin. Føroysku vinnufyrirkurnar eru tí munandi betri konsolideraðar í dag, enn tær vóru fyri 10-15 árum síðani. Føroyska vinnan var sostatt sum heild væl fyri til at taka ímóti einum tilílkum stoyti, sum Covid-19. Covid-19 farsóttin er tó ikki av enn. Øktar fiskagoymslur og óvissan, sum framvegis er av Covid-19, kann gera, at minni fæst fyri útflutningsvørur Føroya í 2021. Hetta kann føra við sær minni yvirskot í fiski- og alivinnuni, men at inntøkurnar sveiggja er ikki ókent fyri fyrirkurnar í hesi vinnuni.

Hjá føroysku húskjunum er fíggjarstøðan somuleiðis góð. Flestu húskini í Føroyum hava eina lága skuld; hjá 93% av húskjunum er skuldin lægri enn 3 ferðir samlaðu árligu inntøkuna, meðan 7% skylda upp móti 5 ferðir sína árligu inntøku. Lítið bendir tó í lötuni á, at húskir við høgum skuldarlutfalli er ein váði fyri fíggjarliga støðufestið í Føroyum.

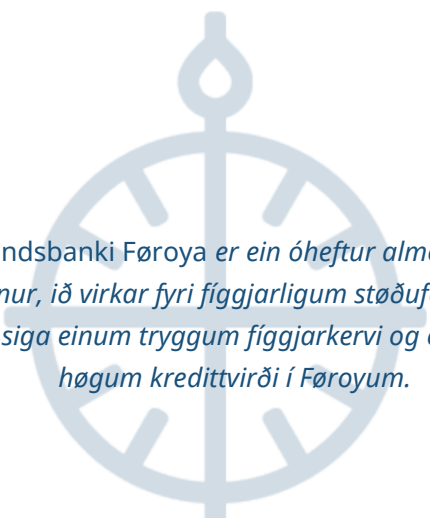
Veksa útlánini hjá bankunum skjótari enn búskapurin, kann tað vera tekin um fíggjarligan óstøðugleika, men í lötuni eru ikki tekin um, at útlánini hjá peningastovnunum veksa ov skjótt. Útlánini hava stórt sæð síðani fíggjarkreppuna havt

ein lægri vøkstur enn búskapurin, og tað kann partvíst skyldast, at eftirspurningurin eftir fígging ikki er stórur, tí fyrirkurnar eru væl fyri, og partvíst tí bankarnir leggja kapital til síðis fyri at uppfylla herdu kapitalkrøvini og tískil halda aftur við útlánunum.

Eisini landskassin og kommunnukassarnir vóru væl bjálvaðir, tá Covid-19 rakti. Føroysku peningastovnarnir bjóðaðu avdráttarskáa og eyka gjaldførishjálp til sínar kundar og landskassin veitti hjálparpakkar. Serliga var lønarískoytið til húsarhaldini týðningarmikið, tí húsarhaldini hava varðveitt bjartskygnið.

Hóast fíggjarstøða landskassans í lötuni er góð, er hon í roynd og veru verri, enn hon var í 2007, beint áðrenn fíggjarkreppan rakti. Sum nú er, tykist Covid-19 at hava verið sum ein fyribils stoytur, heldur enn ein kreppa, men verður ein stoytur sum Covid-19 størri og longri, er vandi fyri, at Føroyar verða niðurrataðar eins og í 2011, tá landskassin í sambandi við fíggjarkreppuna fleiri ár á rað hevði hall á fíggjarlógini.

Samanumtikið eru ikki tekin um, at váðar, ið kunnu ávirka fíggjarliga støðufestið, í lötuni eru í umbúna í føroyska búskapinum og bankageiranum. Men skal Føroyar ikki hava verri rating í sambandi við eini komandi niðurgongd, skal nettoognin vera væl omanfyri tað, hon var í 2007, tað vil siga væl størri enn 0 kr.

Landsbanki Føroya er ein óheftur almennur stovnur, ið virkar fyri fíggjarligum støðufesti, tað vil siga einum tryggum fíggjarkervi og einum høgum kredittvirði í Føroyum.